

Людмила Свергун
студентка гр. ФФзм-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: д.е.н., професор Богдана Шулюк

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД

Бюджетне фінансування соціальних трансфертів є важливим елементом соціальної політики, яке сприяє забезпеченню добробуту найбільш вразливих верств населення. Воно включає широкий спектр виплат, від пенсій до допомоги по безробіттю та субсидій на оплату комунальних послуг. Ефективність цієї системи залежить від наявності стабільних джерел фінансування, чіткого правового регулювання, а також від належного контролю за розподілом коштів [2].

Бюджетне фінансування соціальних трансфертів здійснюється за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів і спрямовується на соціальний захист і соціальне забезпечення населення. Незважаючи на величезні збитки України за усіма напрямками її функціонування в результаті повномасштабної російської військової агресії з допомогою міжнародних партнерів вдалося профінансувати усі пріоритетні сфери: оборону, соціальний захист та відновлення діяльності критичної інфраструктури країни, при цьому здійснюючи управління економікою і підтримку макроекономічної та фінансової стабільності.

Аналітичний огляд динаміки, складу і структури видатків зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення за період 2021-2023 років дозволив зробити висновок про те, що частка видатків зведеного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення становила 11,6%. Динаміка абсолютних показників видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення за аналізований період зросла на 190 млрд грн (з 324,2 млрд грн у 2021 році до 514,2 млрд грн у 2023 році). Слід відмітити, що в розрізі бюджетів різних рівнів (державного і місцевих) видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення більше як на 91% фінансуються за рахунок коштів державного бюджету. Динаміка видатків державного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення за останні три роки демонструє їх зростання на 173,2 млрд грн (з 296,1 млрд грн у 2021 році до 469,3 млрд грн у 2023 році). Серед видатків державного бюджету, спрямованих на соціальний захист і соціальне забезпечення громадян найбільшу питому вагу займають видатки на соціальний захист пенсіонерів – 58,3% усіх видатків даного напрямку. Динаміка абсолютних значень цього показника характеризується зростанням на 91,4 млрд грн (з 182,3 млрд грн до 272,7 млрд грн).

У 2023 році касові видатки державного бюджету, спрямовані на фінансове забезпечення виплати пенсій, підвищень до них, надбавок та на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду становили 100% їх планових показників, або 273,7 млрд грн, в тому числі зі спеціального фонду державного бюджету у розмірі 1,8

млрд грн. У цьому році, відповідно як і в попередніх роках, було проведено індексацію пенсій усім категоріям пенсіонерів, а також вперше здійснено індексацію пенсій 19,4 тисячам колишніх державних службовців, працівників органів місцевого самоврядування та науковцям. Обсяг виплати разової грошової допомоги учасникам та ветеранам війни, жертвам нацистських переслідувань з нагоди святкування Дня Незалежності України було спрямовано кошти загальним обсягом більше 1,0 млрд грн.

Значні обсяги коштів державного бюджету було спрямовано на фінансову підтримку осіб, які потрапили у складні життєві обставини в результаті війни, втратили джерело доходів та місце роботи. Зокрема, «в умовах воєнного стану було профінансовано виплату соціальних допомог з урахуванням таких розмірів прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць – 2589 грн, а для основних соціальних і демографічних груп населення:

- дітей віком до 6 років – 2272 грн;
- дітей віком від 6 до 18 років – 2833 грн;
- працездатних осіб – 2684 грн;
- осіб, які втратили працездатність – 2093 грн» [1].

Соціальні виплати отримали понад 5 млн осіб, яким було спрямовано 138,9 млрд грн, зокрема за такими напрямками:

- на виплату допомоги ВПО – 73,4 млрд грн. Порядок нарахування, механізм виплати, умови здійснення, критерії призначення виплат допомоги на проживання ВПО визначено положеннями постанов Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» та від 11.07.2023 року № 709 «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб». Допомога на проживання ВПО виплачувалася щомісяця на кожну особу у наступних розмірах: для інвалідів та дітей – 3000 грн; для інших ВПО – 2000 грн;

- на проведення виплат соціальних допомог і компенсацій, а саме: «дітям з інвалідністю та особам з інвалідністю з дитинства, особам, які не мають права на пенсію та особам з інвалідністю, громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи у розмірі 29,3 млрд грн;

- на соціальний захист дітей та сім'ї – 24,2 млрд грн;
- на підтримку малозабезпечених сімей – 12 млрд грн» [1].

Як зазначено у Звіті МФУ про виконання Державного бюджету у 2023 році, «Урядом було забезпечено стабільне фінансування грошових виплат пільг і житлових субсидій на оплату ЖКП, придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу у грошовій формі. Крім цього, запроваджено експериментальний проект щодо надання протягом опалювального періоду 2023–2024 років додаткової підтримки отримувачам пільг та субсидій на придбання твердого палива. На цю мету з Державного бюджету України спрямовано кошти в сумі 35,5 млрд грн» [1].

В частині реформування цілісної системи надання соціальних послуг населенню шляхом найбільшого їх наближення до уразливих груп громадян, які їх потребують та не можуть самостійно подолати, у 2023 році запроваджено пілотні

проекти, фінансове забезпечення яких проходило в межах реалізації бюджетної програми за назвою «Соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини» [1], яка включала послуги з:

- надання в закладах сфери охорони здоров'я, які належать до сфери управління Міністерства соціальної політики, певних соціальних послуг громадянам похилого віку, особам, які мають статус інваліда з числа ВПО, які знаходяться у складних життєвих обставинах у сумі 28,9 млн грн;

- запровадження договірних форм надання соціальних послуг із спеціального супроводу військовослужбовців, а також членів їх сімей у військових формуваннях ЗСУ у розмірі 0,6 млн грн;

- запровадження комплексної спеціальної послуги щодо формування життєстійкості громадян.

За період 2021-2023 років динаміка видатків місцевих бюджетів, спрямованих на соціальний захист і соціальне забезпечення громадян зросла на 16,8 млрд грн (з 28,1 млрд грн до 44,9 млрд грн). Особливо цей ріст став примітним у 2023 році, на другому році ведення військових дій, що пов'язано із зростанням чисельності населення, які потребують соціальної допомоги від держави (інваліди війни, ВПО, діти-сироти, малозабезпечена категорія громадян та інші). Найбільшу частку у структурі таких видатків складають видатки на соціальний захист пенсіонерів – 27,8%, іншу діяльність у сфері соціального захисту – 32,7%. До іншої діяльності у сфері соціального захисту громадян відносять допомоги особам, які знаходяться в складних життєвих обставинах внаслідок війни за різними соціальними програмами. Динаміка видатків даної групи за рахунок коштів місцевих бюджетів за останні три роки зросла найбільше серед усіх видатків за даною статтею – на 7,5 млрд грн (з 7,2 млрд грн у 2021 році до 14,7 млрд грн у 2023 році). Отримувачами таких соціальних послуг є особи чи окремі сім'ї, які відносяться до уразливих груп населення, вони перебувають у складних життєвих обставинах, їм надано ряд соціальних послуг відповідно до потреб. Вразливими групами населення є особи чи сім'ї, у яких визначено найвищий ризик потрапляння до складних життєвих обставин через вплив несприятливих ряду зовнішніх або внутрішніх факторів [3]. Водночас, складними життєвими обставинами визначено обставини, які негативно можуть вплинути на життя людини, стан її здоров'я та розвиток, життєдіяльність сім'ї, які така особа чи сім'я самотійно не здатна подолати.

Динаміка видатків місцевих бюджетів на соціальний захист пенсіонерів за даний період зросла на 1,6 млрд грн (з 10,8 млрд грн у 2021 році до 12,5 млрд грн у 2023 році). Зауважимо, що дана група видатків є однією з найбільших за обсягом фінансування як за рахунок коштів державного, так і місцевих бюджетів. Слід відмітити, що при зростанні обсягів видатків державного і місцевих бюджетів на соціальні виплати і соціальні послуги для громадян, їх реальна вартість у цінах поточного року є нижчою ніж у 2021 році.

Таким чином, бюджетне фінансування соціальних трансфертів попри війну в Україні здійснюється в повному обсязі. У 2023 році було започатковано реалізацію нових державних програм із соціального захисту громадян відповідно

до викликів часу, що пов'язано із необхідністю фінансової підтримки домогосподарств, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Інформація Міністерства фінансів України про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2023-582
2. Сидор І. П. Домінанти впливу макроекономічних показників на добробут нації. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. С. 795-802. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal-16>.
3. Коваль С. Л. Система державного соціального страхування: досвід України та Німеччини. *Світ фінансів*. 2018. № 2 (55). С. 67–77.